

Invazivne tujerodne vrste rastlin: katere lahko škodujejo vašemu zdravju?

Gradbeni delavci, delavci v komunalnih podjetjih in vzdrževalci okolice objektov so v skupini potencialno ogroženih delavcev zaradi izpostavljenosti tujerodnim vrstam rastlin. Ta bilten pojasnjuje, kaj so invazivne tujerodne vrste, kakšni so možni negativni učinki na zdravje, za koga obstaja tveganje.

Kaj so invazivne vrste?

Invazivne tujerodne vrste rastlin so tiste, ki v naše kraje niso prišle po naravni poti, temveč jih je prinesel človek, namerno ali nenamerno. Ker nimajo naravnih škodljivcev, se nekatere prekomerno širijo, zato jim rečemo invazivne.

Nekatere so posebej pogoste na opuščeni gradbiščih ali ob cestah, železnicah in vodah. Tu jih odstranjujejo tudi zaposleni v gradbeništvu in komunalnih podjetjih.

Katere vrste lahko škodujejo zdravju?

Dve vrsti: **orjaški dežen** in **veliki pajesen** zahtevata pri odstranjevanju posebno previdnost in zaščitne ukrepe. Zdravju pa so lahko škodljivi zaradi alergenosti tudi: **ambrozija** oz. pelinolistna žvrklja, **amerikanski javor**, **bodičevolistna obloražka**, **trikrpata žvrklja**, **enoletni pelin**.

Negativni učinki na zdravje

Orjaški dežen – če ga prelomimo ali prerežemo – izloča snov, ki je fototoksična. To pomeni, da, če pride v stik s kožo ali sluznico, ta pa je nato izpostavljena soncu – povzroči opeklinam podobne poškodbe in razjede, ki so boleče in se le počasi celijo. Če sok pride v stik z očmi, lahko povzroča hude poškodbe.

Veliki pajesen: njegov sok lahko na koži povzroči alergijski odziv. Vsebuje snov, ki lahko – če skozi rane, odprte žulje in podobno – preide v naše telo, povzroča vnetje srčne mišice (miokarditis).

Ambrozija (pelinolistna ambrozija, pelinolistna žvrklja), v času cvetenja izloča pelod, ki je zelo alergen in pri alergičnih ljudeh povzroča vnetje oči, nosu, lahko celo poslabšanje astme. Večkrat ko bomo v stiku z pelodom ambrozije, večja je verjetnost, da postanemo alergični. Za ljudi, ki so alergični na ambrozijo, je škodljivo tudi dotikanje stebel in listov rastlin z golimi rokami.

A photograph of a large, bushy plant with bright green, pinnately compound leaves, identified as 'Veliki pajesen' (Ailanthus altissima).

Veliki pajesen

A photograph of a plant with large, deeply lobed leaves and a cluster of white flowers, identified as 'Orjaški dežen' (Heracleum lanatum).

Orjaški dežen

A close-up photograph of a plant with green, feathery leaves and small white flowers, identified as 'Ambrozija' (Ambrosia artemisiifolia).

Ambrozija

Kako jih prepoznamo?

Orjaški dežen lahko zraste do 3 metre visoko. Od naših deženov se razlikuje po tem, da so listi na koncu drobno nazobčani, na stebelu ima bodičke, ki imajo pri dnu škrlatno pego.

Najdemo ga v okolici Botaničnega vrta v Ljubljani.

Veliki pajesen je do 25 metrov visoko drevo. Listi so dolgi pol do enega metra, pernato sestavljeni iz 11-25 lističev. Če lističe pomečkamo, oddajajo neprijeten vonj. Najpogosteje ga najdemo na opuščeni gradbiščih in drugih nevdrževanih mestnih površinah ter ob vodotokih.

Najdemo ga tudi v razpokah ob hišah, v asfaltu in ob ograjah. Raste izredno hitro.

Ambrozija (pelinolistna ambrozija, pelinolistna žvrklja) zraste od 20 cm do 2 m visoko. Steblo in listni peclji so porasli z dolgimi štrlečimi dlakami. Listi so pernato deljeni. Zelo podobna je pelinu, od njega se razlikuje tudi po tem, da so listi tudi na spodnji strani zeleni, cvetovi niso rdečkasto obarvani.

Najdemo jo zlasti v pasu ob cestah in železnicah in kot plevel na njivah.

Kako zmanjšamo izpostavljenost?

Če odstranjujemo **orjaški dežen**, se zaščitimo z očali, rokavicami in obleko, ki prekriva tudi roke in noge, je iz umetnih materialov in ne prepušča vode. Tako preprečimo, da bi sok iz rastline prišel v stik z našo kožo ali očmi. Po zaključku dela najprej rokavice operemo pod tekočo vodo, nato slečemo druga oblačila in jih operemo.

Če odstranjujemo velike količine **velikega pajesena**, uporabljamo zaščitne rokavice. Če smo alergični na pelod, ga ne odstranjujemo med cvetenjem (maja in junija).

Če odstranjujemo **ambrozijo**, uporabljamo zaščitne rokavice in se oblecimo tako, da preprečimo stik kože z rastlino. V času cvetenja (avgust in september) uporabimo masko in očala. Izogibajmo se delu v vetru ali zjutraj in sredi dneva, ko je koncentracija peloda v zraku večja. Po končanem delu oblačila obrnemo od noter navzven, da se pelod ne širi, in jih operemo.

Poklici, pri katerih obstaja tveganje za izpostavljenost:

- delavci v gradbeništvu (priprava gradbišč, če je bilo to že dlje časa opuščeno in se je zaraslo z invazivnimi vrstami)
- delavci v cestnih in komunalnih podjetjih, ki vzdržujejo ceste in druge javne površine,
- hišniki in vzdrževalci zunanjih površin, dvorišč, vrtov,
- vzdrževalci zemljišč ob železnici.

Pripravilo Ministrstvo za okolje in prostor, besedilo Breda Ogorelec, strokovni pregled Branka Tavzes in Peter Kopač, fotografije Jana Kus Veenvliet in Peter Skoberne.

Ljubljana, september 2014.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Zakonodaja

*Ambrozijo so imetniki zemljišč dolžni odstranjevati na podlagi **Odredbe o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu Ambrosia (Uradni list RS, št. 63/2010)**.*

Dodatne informacije

***Invazivne tujerodne vrste rastlin** (spletna stran Ministrstva za okolje in prostor).*

***Tujerodne vrste** (spletna stran zavoda Symbiosis).*